

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN EKRANDAKİ YANSISI: FATMAGÜL'ÜN SUÇU YOK!

Melda YAMAN ÖZTÜRK*

Kadına yönelik şiddetin hız kesmediği Türkiye’de kadın cinayetlerinin 2002-2009 yılları arasında yüzde 1400 arttığını öğrendik. 2009’un ilk 7 ayında 953 kadın öldürülmüş. 2010’un ilk 9 ayında 478 kadın tecavüze, 722 kadın tacize uğramış. Bu veriler niceliksel göstergelerin soğuk ve sanal varoluşunun aksine, karnımızı donduracak denli gerçek.

Kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet hızla tırmanırken kitleleri ekrana bağlayan dizilere dört erkeğin genç bir kadına tecavüzünü konu edinen bir dizi eklendi: Fatmagül’ün Suçu Ne?

Dizinin yayına girmesi ve özellikle tecavüz sahnesinin ardından tecavüzün çeşitli biçimlerde pornografikleştirildiğine tanık olduk. Pazarlarda Fatmagül’ün “donu” yok sattı; “ister sev ister tecavüz et” sloganıyla şişme Fatmagül bebekleri piyasaya sürüldü; hemen hepsi erkek bir çok köşe yazarı ağızlarının suyu akarak Fatmagül’ü, diziyi, tecavüzü polemik konusu yaptılar. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, 17 Ekim 2010 gecesi Habertürk kanalında Ali Poyrazoğlu’nun sunduğu “Gölgede Muhabbet” adlı programda “Fatmagül’ün Suçu Ne?” dizisindeki tecavüz sahnesi parodi olarak sergilendi. Ali Poyrazoğlu’na, tecavüzü normalleştirerek meşrulaştırdığı tepkileri yağdı. Tepkilere rağmen Ali Poyrazoğlu ve kanal yönetiminden bir açıklama ve beklenen özür gelmedi.

Bunun üzerine, artan tecavüz vakaları ve kadın düşmanlığını, adli takipsizlikleri, suçluların cezasız kalmasını ve kanalın “tecavüz sahnesini meşrulaştırmasını kınamak isteyen” kadınlar Sosyalist Feminist Kolektif’in çağrısıyla bir araya geldi. Habertürk’ün bulunduğu Ciner Yayın Holding binasının önünde toplanan bir grup kadın eylem ve basın açıklaması yaptı. Biz Erkek Değiliz İnisyatifi (BEDİ) de Habertürk’ü binası önünde protesto etti. “Bunda gülünecek ne var?” yazılı

* Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

pankart açan BEDİ üyeleri bu skece gülemediklerini, “gülmek bir yana adete kanımız dondu”; “eğer erkeklik, eşitsizliği savunmak, hükmetmek, ezmek, şiddet uygulamak ve yok etmekse biz erkek değiliz” dediler.

Bütün bu gelişmelerin ardından, Fatmagül’ün Suçu Ne dizisinin, kadına yönelik şiddeti, şiddetin en can yakıcı biçimiyle, tecavüzle, hem de dört erkeğin tecavüzüyle, hiçbir biçimde meşrulaştırmadan ve pornografi malzemesi yapmadan ekrana taşıdığı; kadına yönelik şiddeti ve tecavüzü tartışma konusu haline getirdiği ve dahası erkek şiddetine karşı bir konum alarak, baş eğmeyen, direngen bir kadını konu edindiği için çok önemli olduğunu düşünüyorum. Rating kaygılarıyla yapılan rötuşlar, uzatlamalar, konudan uzaklaşmalar bir yana, bu dizi feminist mücadelenin kazanımlarıyla yeniden yapılandırılmış bir senaryoya dayanıyor ve bu yanıyla feminist literatüre önemli bir katkı niteliği taşıyor.

Fatmagül’ün Suçu Ne: Filmden Diziye

“Fatmagül’ün Suçu Ne” dizisinin senaryosu Vedat Türkali’nin 1970’lerde “Umutsuz Şafaklar” adıyla yazdığı film senaryosuna dayanıyor. Vedat Türkali Fethiyé’de duyduğu bir olaydan esinlenerek yazdığı senaryoyu filme çekmek ister. Ancak ne var ki sansür kurulu senaryoyu reddeder. Film çekilemez (Türkali, 2003).

1975 yılında Vedat Türkali sansürle uğraşırken, senaryonun ufak değişikliklerle sinemaya uyarlandığı haberi gelir: Osman Seden Türkali’nin senaryosuna dayanarak, başrollerini Orhan Gencabay ile Müjde Ar’ın oynadığı “Batsın Bu Dünya” filmini çekmiştir. Vedat Türkali 1976 yılında, "Umutsuz Şafaklar" isimli senaryosunu izinsiz kullandığını belirterek yapım şirketini mahkemeye verir. 1983 yılında sonuçlanan davada mahkeme, yapımcıyı senaryo yazarına para cezası ödemeye mahkum eder (Türkali, 2003).

İlk filminden 11 yıl sonra 1986 yılında Süreyya Duru Vedat Türkali'nin orijinal senaryosunu filme alır. Filme “Fatmagül’ün Suçu Ne?” adını verir. Filmin başrollerinde Hülya Avşar ve Aytaç Arman vardır.

Vedat Türkali’nin senaryosu aradan geçen 24 yıldan sonra bu kez bir diziy-le karşımıza çıktı. Dizi senaryosu orijinal senaryoya sadık kalmakla birlikte, dik-kat çekici değişiklikler içeriyordu.

Türkali’nin senaryosuna göre bir sahil kasabasında zihinsel engelli ağabe-yiyle birlikte yaşayan Fatmagül’e biri kasabanın yoksul gençlerinden, üçü zengin ailelerin çocukları olan dört genç erkek tecavüz eder. Gençler tecavüzün ardın-dan tutuklanır. Zengin aileler kendi çocuklarını kurtarmak için yoksul genç Kerim’i

oyuna getirirler. Anayasa Mahkemesi'nin 2001 yılında iptal ettiği, 2004 yılında da yürürlükten kaldırılan 765 sayılı Türk Ceza Yasası'nın 434. maddesi uyarınca tecavüze uğrayan kadın tecavüzcüsü (ya da tecavüzcülerinden biri) ile evlendiğinde tecavüzcüler ceza almıyordu. Erdoğan, Selim ve Vural'ın aileleriyle avukatları, oğullarının bu yasa maddesine dayanarak ceza almaması için için Kerim'i Fatmagül'le evlenmeye ikna ederler. Kerim de hapis cezasından kurtulmak için Fatmagül'le evlenir.

Fatmagül Kerim'in evine taşınır. Filmde Fatmagül yazgısına boyun eğen, Kerim'i kocası, kurtarıcısı kabul eden "kurban" olarak resmedilir. Fatmagül için Kerim'le evlenmek o denli meşrudur ki, özenerek hazırladığı yatakta Kerim'le beraber yatacağını zannetmektedir. Kerim içirse bu evlilik ağır bir yükür; değil Fatmagül'le birlikte yatmak, aynı evde yaşamayı dayanılmaz bulmaktadır. Senaryoya göre Kerim de başkalarının da tecavüz ettiği bir kadınla evlenmek zorunda kaldığı için "kurban"dır. Kerim Fatmagül'ü kötü kaderinin müsebbibi olarak görmekte, içten içe kinlenmektedir. Öfkesini gizlemediğine, tersine giderek Fatmagül'e fiziksel şiddet uyguladığına tanık oluruz. Öte yandan Fatmagül'ün arkadaşlık ettiği, dertleştiği komşu teyzeyle diyaloglarından Kerim'in kendisini seveceği günü beklediğini anlarız.

Bir gece Kerim eve sarhoş gelir ve o gece Fatmagül'le sevişirler. Sabah Fatmagül'ü yanında görünce hiddetlenen Kerim Fatmagül'e fiziksel ve duygusal şiddet uygular. Birkaç ay sonra Fatmagül'ün gebe olduğu anlaşılır. Kerim bu sefer Fatmagül'ü acımacızca döver, karnını tekmeler ve bebeğini düşürmesine sebep olur. Fatmagül yine kocasından şikayetçi olmaz, düştüğünü söyler.

Bu olayın ardından Kerim'le Fatmagül'ün yakınlaşmaya başladığını görürüz. Kerim kendini kandıran zengin arkadaşları Erdoğan, Vural ve Selim'in ve Avukatları Münir'in tavırlarından rahatsız oldukça, Fatmagül'e yakınlaşır: Nihayet filmin sonunda Fatmagül ile Kerim birlikte bir yaşam kurmaya çalışırlar. Zengin gençler karşısında iki yoksul "kurban" Fatmagül ve Kerim bir tür sınıfsal dayanışma içine girmişlerdir.

Orijinal haliyle senaryo Fatmagül'ün değil Kerim'in öyküsünü öne çıkarmaktadır. Filmde Fatmagül'ün Kerim'i tecavüz nedeniyle suçladığına, kendisine uyguladığı şiddet nedeniyle öfkelenmesine tanık olmayız. Film Kerim'in, arkadaşlarıyla beraber tecavüz ettiği genç kadınla evlendirilmesiyle yaşadığı "ezikliği" konu edinmiş gibidir. Sanki, asıl problem tecavüz değil de zengin ailelerin yoksul Kerim'i Fatmagül'le evlendirerek "kazıklamasıdır".

Bu senaryoya karşılık dizi senaryosu bambaşka bir mecrada ilerlemektedir.

Geçen sürede Türk Ceza Kanunu değiştiği için senaryoda değişiklik yapılması gerekmiş, buna göre tecavüzcü gençler tutuklanmadan Fatmagül şikayetini geri çekmiş ve Kerim’le evlendirilmiştir. Daha sonra öğreneceğimiz gibi, Fatmagül’ün Kerim’le bir süre sonra yakınlaşması ve yaşamını ortaklaştırmak zorunda kalmasını meşrulaştırmak için olsa gerek, Kerim Fatmagül’e aslında tecavüz etmemiştir. Tecavüzü engellemek aksine tecavüze seyirci olmak başlı başına bir suçtur ve affedilemez. Bu nedenle, dizide bu gerilimle birlikte Kerim’le Fatmagül’ün arasında zamanla bir aşkın yeşertilmeye çalışılması, kurgunun bütününe zarar verecek gibi görünmektedir. Nitekim bir keresinde Fatmagül, kendisine iyi davranmasını bekleyen ve aşkını talep eden Kerim’e “sana iyi davranmak kendime ihanet etmek gibi geliyor” yanıtını vermişti.

Bu değişikliklere karşın diziyi filminden ayıran temel fark Fatmagül karakteridir. Dizideki Fatmagül filmdeki Fatmagül’den hayli farklı, neredeyse zıt bir karakterde çizilmiştir. Fatmagül dört erkeğin tecavüzünün yarattığı fiziksel ve duygusal travmayla boğuşurken, yengesinin oyunları, nişanlısı Mustafa’nın onu tek başına bırakmasıyla ciddi bir ruhsal çöküntü içine girmiştir. Başlarda nişanlısına karşı kendini suçlu hissetse de, maruz bırakıldığı korkunç boyutlardaki şiddeti öfkeye dönüştürmesini bilmiş, hiç bir biçimde kendisine çizilen hayatı kabullenmemiştir.

Fatmagül dizi boyunca direngen ve kaderine boyun eğmeyen bir kadın olarak resmedilmektedir. Bu nedenle Fatmagül “kurban” değildir. Yaşadığı onca acıya, hayal kırıklığına, çöküntüye rağmen yaşama tutunma mücadelesi vermektedir. Fatmagül’ün ayakta kalma mücadelesine tanık olmak için, hatta sırf bu nedenle izlenmesi gereken dizide, ataerkil ilişkileri sorgulatacak pek çok mesaj verilmektedir. Dizide verilen başlıca mesaj, tecavüzün sorumlusunun Fatmagül olmadığıdır. Senaristler açık bir biçimde Fatmagül’den yana taraf olmuşlardır.

Dizide sınıfsal farklılıklar ve sınıflar arası mücadele de hayli etkili bir biçimde verilmektedir. Her durumda çıkarları doğrultusunda yeni stratejiler geliştirip yeni komplolar kuran, çeşitli entrikalar ve oyunlarla gerçeklerin üzerini örtmeye çalışan, çıkarları çatıştığında birbirlerinin bile kuyusunu kazabilen birbirlerine güvensiz Yaşaranlar ailesine karşılık; Fatmagül ve geniş ailesi birbirini koruyup gözetken, birbirinin derdini ortak dert edinen, birlikte gülüp birlikte ağlayan, zenginlik kadar yoksulluğu da paylaşan insanlar olarak dayanışmacı ilişkiler içerisinde sunulmaktadır. Diziyi orijinal senaryodan ayıran önemli farklardan biri, bu sınıfsal farklılık zemini üzerinde konumlanan Fatmagül’ün mücadelesinin, sınıf mücadelesine kurban edilmemesidir.

Dizinin Kadınları: Ataerkil Toplum Kadınları Ortaklaşıyor

Dizideki mesajlardan bir diğeri kadın dayanışması ile ilgilidir. Önce dizideki başlıca kadın karakterlerini hatırlayalım: Fatmagül, Fatmagül'ün yengesi Mukaddes, Ebe Nine (Kerim'in Ablası), Perihan (Selim'in annesi), Meltem (Selim'in sevgilisi, sonra karısı), Asu (Mustafa'nın arkadaşı/sevgilisi). Dizideki bu kadınlar güçlü kadınlar olarak resmedilmektedir. Erkeklere kıyasla genelde iyi karakterdedirler. Ayaklarının üzerinde duran, durmaya çalışan, bunun için mücadeleye veren kadınlardır.

Bu kadınların her biri bir biçimde erkek şiddetine ve erkek egemen toplumun tahakkümüne maruz kalmıştır. Dizinin ilerleyen bölümlerinde Mukaddes'in gebe iken sevdiği adam tarafından terk edildiğini öğreniriz. Karnındaki çocuğu kaybetmek istemeyen ancak bir başına kalan Mukaddes çareyi Fatmagül'ün abisi ile evlenmekte bulmuştur. Belki de hırçınlığı, hoşnutsuzluğu bundandır. Perihan bencil ve nezaketsiz kocasının para hırsı ve entrikalarından yorulmuş, kendisini sürekli başka kadınlarla aldatmasından yılmıştır. Asu kimbilir hangi erkeğe inanarak köyünden kalkıp İstanbul'a gelmiş ve yapayalnız kaldığı koca şehirde ona imzalatılan milyonluk senetler yüzünden fahişelik yapmak zorunda bırakılmıştır. Meltem'in severek nişanlandığı adam nişan gecesi bir kadına tecavüz etmiş, üstelik bu gerçeği gözünün içine bakarak Meltem'den gizlemiştir. Dizide Ebe Nine'nin de bir hikayesi olduğuna dair ipuçları verilmiş, ancak henüz hikaye bize aktarılmamıştır.

Farklı toplumsal sınıf ve statülere, farklı eğitim düzeylerine sahip bu kadınlar ataerkil toplumsal ilişkiler içerisinde sırf kadın oldukları için; bedenlerini, emeklerini, yaşamlarını denetlemek isteyen erkeklerin baskısına, saldırısına, tahakkümüne maruz kaldıkları için ortaklaşmaktadır.

Dizide kadınlar arasında açık bir dayanışma ilişkisi kurulmuştur. Fatmagül'e ilk yardım elini uzatan, sonrasında yaşamları ortaklaşınca Fatmagül'e her konuda destek olan Ebe Nine'dir. Fatmagül'le birlikte Kerim'e öfkelenmiş, kızmıştır. Ebe Nine Fatmagül'ün savcılığa şikayette bulunmasını, bir psikologla görüşmesini, eğitimini devam ettirmesini, ufak bir restaurant açmasını desteklemiştir.

Perihan, oğlu Selim'i bir kadına tecavüz ettiği için bir türlü affedememiş, Selim'e ve kocasına kızgınlığını zaman zaman dile getirmiştir. Leman ve Hilmiye'nin oğulları Vural ve Erdoğan'ı hemen bağırklarına basmalarına karşılık Perihan'ın oğluna yönelttiği eleştirel tavır önemlidir. Ancak Selim ve Erdoğan tutuklandıktan sonra Perihan'ın da çeşitli entrikalar içine girdiğini görürüz. Bu dönüşümü, dizide doyurucu bir açıklama getirilmediği için, senaryodaki bir boşluk olarak mı de-

ğerlendir melidir; yoksa Perihan iki yüzlü burjuva ahlak-sızlığı-ının esiri mi olmuştur.

Asu sevdiği adam Mustafa'nın yaşamının gizemini öğrenmek için iz sürerken Fatmagül'e ulaşmıştır. Tecavüzden haberi olmayan, aksine Fatmagül'ün Mustafa'yı bırakıp gittiğine inanan Asu ile Fatmagül tanışmalarıyla yakınlaşmışlar, Fatmagül evden kaçınca bir kaç günlüğüne Asu'ya sığınmıştır. Fahişelik yaparak ayakta kalmaya çalışan Asu, etrafındaki erkeklere karşı Fatmagül'ü korumuş kollarlamıştır.

Meltem bir yandan tecavüz gecesinden sonra içine düşen kuşkuyu bir türlü üzerinden atamamış; ancak ne var ki bir yandan da Selim'in tecavüzcü olduğunu kabullenmek istememiştir. Olayları öğrendiğinde ise Fatmagül'e destek olmak istemiş, tecavüz gecesi Selim'in olay yerinde düşürdüğü, sonra Mukaddes'in Selim'e geri verdiği nişan yüzüğünü getirip Fatmagül'e teslim etmiştir. Gerçekleri öğrendiğinde Selim'e boşanma davası açacak kadar kararlı davranmış ancak tamlıklık hususunda tereddütlü tavrını da sürdürmüştür.

Kadınlar arasında doğallığında gelişen dayanışma ilişkisi içerisinde bir tatesi feminist bir talep olarak öbürlerinden ayrılmaktadır. Meltem'in Selim'e ilişkin şüphelerinin artığı ve neredeyse emin olduğu bir anda Perihan'a gerçekleri kendisine anlatmadığı için yönelttiği sitem ve eleştiri, politik bir dayanışma talebidir: Sizi anlıyorum, annesiniz, demişti Meltem. Oğlunuzu destekleyecek ve yanında olacaksınız. Ancak bir kadın olarak benimle de dayanışmanızı beklerdim!

Son Söz: Dizinin Vaadi-Kadın Dayanışması

Hemen her gün bir kadının bir erkek tarafından katledildiği; üniversite profesörlerinden köşe yazarlarına kadınlara türlü türlü saldırının yöneltildiği; kadının emeğinin değersizleştirilip, yok sayılmaya çalışıldığı günümüz Türkiye'sinde Fatmagül'ün Suçu Ne dizisi hiç kuşkusuz cesurca bir girişimdir.

Her şey bir yana, tecavüzü doğallaştırmadan, sıradanlaştırmadan, meşrulaştırmadan, pornografikleştirmeden işleme nedeniyle dizi övgüyü haketmektedir. Asu'nun fahişelik yapması, Mukaddes'in evlilik dışı gebeliği de ataerkil tuzaklara düşmeden aktarılmıştır. Her ne kadar Asu Mustafa'nın ailesi tarafından horlanmış olsa da; Mukades çok iyi karakterli bir kadın olarak çizilmese de, bu kadınlar yaşam ve ayakta kalma mücadelesi içerisinde gösterilmektedir. Ayrıca tecavüzcü, entrikacı, bencil erkekler karşısında kadınlar genelde iyi karakterli, dayanışması, güçlüdürler. Karakterlerin bu özenli seçimi, senaristlerin aterkil topluma bakışını ve kadınlardan yana konum aldıklarını açıkça ortaya koyan diğer özelliklerdir.

Dizinin bu yanıyla politik bir vaad taşıdığına inanıyorum. Diziyi üçüncü ya da dördüncü bölümden itibaren düzenli takip eden bir kadın olarak ilk günlerden itibaren bende uyandırdığı umudu kaybetmedim. Zaman zaman hayal kırıklığı yaşasam da, mahkemenin ve dolayısıyla dizinin kadın dayanışması ile sonlanacağı düşüncesindeyim. Ataerkil roller ve tahakküm ilişkilerinin yaşamlarını ortaklaştırdığı bu kadınların birbirlerini kucaklamasını, desteklemesini bekliyorum. Bu iyi niyetli bir kadının naif beklentisi olmanın ötesinde bir anlam taşıyor. "Cehenneme giden yolların iyi niyet taşlarıyla döşendiği"ni bilen bir kadın olarak, iyi niyetli bir temenniye dillendiriyordum değilim; politik bir kadın dayanışmasını arzuluyordum. Mukaddes'in, Asu'nun ve Meltem'in korku ve endişelerinden sıyrılarak mahkemede gerçekleri aktararak tanıklık yapmasını; Mukaddes'in istiyorsa bebeğini doğurmasını ve belki de Ebe Nine ve Fatmagül'ün yardımıyla büyütmesini; Perihan'ın oğluna rağmen gerçekleri anlatmasını ve Fatmagül'e destek olmasını bekliyorum.

Kaynaklar

Türk Ceza Kanunu, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>

Vedat Türkali, "Umutsuz Şafaklar", Eski Filmler: Senaryolar içinde, Gendaş Kültür, 2003: İstanbul.

Yasemin Öz, "Fatmagül'ün Suçu Ne" ve "Öyle Bir Zaman Geçer Ki"de Tecavüz", 27 Nisan 2011, <http://bianet.org/kadin/bianet/129570-fatmagulun-sucu-ne-ve-oyle-bir-zaman-gecer-kide-tecavuz>, erişim tarihi: 13.08.2011.

